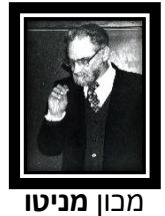

כי מציון – פרשת ויקהל (מהדורה שנייה)

הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

מכון מניטו

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנגי, ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

משה המלך

ויקהל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם... (שמות לה, א)

הוא איש החוק, האיש שדרכו החטא הוא באמת חטא, והעונש נורא, מפני שהוא עלול להביא את החוטא לאבדון.

אבל משה הוא גם מי שמציל את העם כשהוא שובר את הלוחות.⁴ את זאת אנו לומדים מהגמרא:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל-לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים
כְּרָאשֵׁנִים וְכַתְבְּתִי עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ
עַל הַלַּחַת הָרָאשֵׁנִים אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ (שמות לד, א).
אמר לו הקב"ה למשה: אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ – יישר כוחך
ששברת. מלמד שהסכים הקב"ה על ששבר את
הלוחות (מסכת שבת, פז, א).⁵

המילים "אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ" נראות כמיותרות בפסוק. מכאן שמשמעות הפסוק היא: "טוב ששברת". אין הקב"ה יכול לשבור בעצמו את הלוחות, כי שבירת הלוחות פירושה ביטול התורה, והרי הוא אמת ותורתו אמת. אך הוא מצפה ממשה שיזום מהלך של "השהיית" התורה להצלת העם.⁶ וכאשר משה עושה זאת, ה' מברך אותו.

דמות זו של משה, המציל את העם מחטא הנגזר מהתורה שהוא בעצמו מסר, מתגלית במלוא עוצמתה בתפילתו למען העם:
וַעֲתָה אִם תִּשְׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין, מִחֲנִי נָא מִסַּפֶּרְךָ אֲשֶׁר
כָּתַבְתָּ (שמות לב, לב). רש"י: "שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים".

אם כן, בעיני ישראל משה הוא גם איש התורה וגם איש התפילה. כאיש התורה הוא מביא את דבר ה' אל האדם, וכאיש התפילה, הוא מביא את דבר האדם אל ה'. בהיותו איש אחדות ה', משה הוא גם "המקהיל" אשר עָרַב לאחדותם של בני האדם.

שתי דמויות מרכזיות בעם ישראל זכו לתואר "מקהיל": משה רבנו ושלמה המלך. משה רבנו, ככתוב: וַיִּקְהַל מֹשֶׁה, ושלמה המלך, ככתוב: דְּבָרֵי קֹהֶלֶת בֶּן-דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם.¹ משה רבנו הוא נציג **החכמה העילאה** – החכמה העליונה – ושלמה המלך הוא בעל **החכמה התתאה** – החכמה התחתונה.² בשני המקרים, הנס של אחדות הקהל הושג באמצעות **הדיבור**. על שלמה המלך נאמר: "דְּבָרֵי קֹהֶלֶת בֶּן-דָּוִד", ועל משה: "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה... וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם". כוח הדיבור הוא המחבר בין בני האדם.

וכך רש"י מפרש את הפסוק הפותח את הפרשה, וַיִּקְהַל מֹשֶׁה: "למחרת יום הכיפורים כשירד מן ההר, והוא לשון "הפעיל", שאינו אוסף אנשים בידיים אלא הם נאספים על פי דיבורו". רש"י מדייק בתאריך האירוע: "למחרת יום הכיפורים", כלומר למחרת יום עשרה בתשרי הראשון בהיסטוריה, היום שבו קיבל משה את הלוחות השניים, אחרי החטא והכפרה.

כזכור, התורה ניתנה ביום ו' בסיון. ארבעים יום לאחר מכן משה ירד מן ההר ובידו לוחות הברית הראשונים. בראותו את הפסל אשר נכפה על אהרון על ידי ה"ערב רב" שהצטרף לישראל ביציאת מצרים, משה שובר את הלוחות. כל זה התרחש ב"ז בתמוז. במשך ארבעים יום, עד א' באלול, משה ביקש רחמים על העם, כדי שהעונש על החטא יושהה. בתום ארבעים ימים נוספים, עד י' בתשרי, משה קיבל את לוחות הברית השניים. השתלשלות האירועים האלה, שהגיעה לשיאה ביום י' בתשרי, יום הכיפורים הראשון בהיסטוריה, מסבירה למה בסופו של דבר עם ישראל כולו התאחד סביב משה.

אכן, משה מופיע בהתחלה כמי שבזכותו ה' נותן את התורה לישראל.³ בשלב זה, משה הוא איש העיִלָּאוֹת המוחלטת. העם יודע שכאשר משה מדבר, ה' מדבר, ומכאן יראת הכבוד כלפיו.

⁴ משה שובר את הלוחות לפני שהעם מקבל אותם ויהיה חייב על האיסורים ועל עונשם. (מפיו הרב אשכנזי)

⁵ רש"י (שם): "אשר": אישור שאישורו ושיבחו על שבירתן.

⁶ אם העם היה מקבל לידיו (נוכח עגל הזהב!) את לוחות הברית עליהם כתוב: "לא תעשה לך פסל...", הוא היה מתחייב כליה במקום. ע"י שבירת הלוחות, משה משהח (זמנית) את התורה ומציל את העם. (ה"ע)

¹ קהלת (א,א) בתרגום השבעים ליוונית "קהלת" מתורגם Ekklesiastes, דהיינו "איש הקהל".

² קהלת: "על שם שקיהל חכמות הרבה" (רש"י, שם).

³ וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָבֹךְ הָעָנָן בְּעַבְיֹר וְשִׁמְעֵה הָעָם בְּדְבָרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּדִבְרֵי אֲמִינִי לְעוֹלָם... (שמות יט, ט).

כי מציון - פרשת פקודי (מהדורה שנייה)

הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנגי, ואיתי קולין (ה"ע - הערת העורכים)

תכלית המשכן

בספר שמות אחת-עשרה פרשות, שנחלקות לשתי יחידות:

בחלק הראשון - מתחילת הספר עד סוף פרשת משפטים - פְּרָשׁוֹת המספרות על אודות יציאת מצרים, על שלביה השונים.

בחלק השני - מפרשת תרומה עד סוף ספר שמות - פְּרָשׁוֹת העוסקות, בעיקרן, בבניית המשכן.

ואולם, שני החלקים האלה קשורים קשר הדוק:

א. תכלית היציאה ממצרים, כקץ הגלות, היא ללא ספק **הכניסה לארץ ישראל**, ארץ העברים. (בזמן האבות הארץ נקראה "ארץ כנען", מפני שבתקופה זו הכנענים¹ החלו לכבוש אותה).² תכלית זו מוזכרת מפורשות הן בהבטחות לאברהם אבינו בעניין קץ הגלות - "ודור רביעי ישובו הנה"³, הן ב"תוכנית הגאולה ממצרים" שנמסרה למשה: "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אגני ה'" (שמות ו, ח).

"הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה": התורה אינה מדברת על "הארץ המובטחת" אלא על הארץ אשר נתן ה' לישראל. יש הבדל גדול בין שני הביטויים האלה ביחס לארץ ישראל. הביטוי "הארץ המובטחת" כאילו רומז שקיימים תנאים לקיום ההבטחה, והוא משמש תירוץ ליהודים שאינם רוצים לשוב לארץ אבותם. ואולם יש לזכור שמקורו של ביטוי זה בפרשנות זרה על התנ"ך.⁴ לאברהם, יצחק ויעקב הארץ לא "הובטחה", אלא הם קיבלו **אישור** על כך שמכל "העברים", צאצאי עבר האחרים שמהם הסתעפו עמים שונים מישראל, רק הם, האבות, יזכו בה.

ב. **סדר הפרשות** בספר שמות גם מראה שתכלית השיבה אל ארץ ישראל היא בניית המקדש, שהרי המשכן שבמדבר הוא "דגם מבשר" לבית המקדש שייבנה בירושלים. ואם כך עלינו לשאול: מהי התכלית של בניית בית המקדש?

בית המקדש - בית המפגש בין אלוהים לאדם

התורה מתחילה בסיפור מעשה בראשית. בששת ימי בראשית ה' מעצב את העולם כמקום ראוי למגורי האדם. עם כניסת האדם לעולם,⁵ ה' מפסיק את פעולתו כבורא - הוא "שובת ממלאכתו" - והעולם נכנס אל תוך היום השביעי, יום השָׁבַת לה': "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת" (בראשית ב, ג).

שביתה זו ממלאכת מעשה בראשית נחוצה מפני שההיסטוריה של האדם עומדת להתחיל. כדי שהאדם יוכל להיות חופשי, הכרחי הוא שהעולם יהיה משועבד ל**סדר** יציב.⁶ ללא חוקי טבע קבועים, המסדירים את התנהלותו של העולם הנברא, חירות האדם תהיה נטולת בסיס איתן.

אם כך, מעשה בראשית מתגלה כ"חלקו של ה'" בבריאה העולם: לבנות עולם ראוי למגורי האדם. האדם מצדו מקבל על עצמו אחריות על אותו עולם של היום השביעי, ועליו להתקין⁷ אותו כך שגם ה' יוכל לשכון בו. וזהו בבירור פשט הפסוק: וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם (שמות, כה, ח).

בסיפור מעשה בראשית, לא נאמר ביום השביעי: "ויהי ערב ויהי בוקר יום שביעי".⁸ כך שעלינו להבין שההיסטוריה של העולם - אותו עולם נברא שהפך ל**טבע** כדי לאפשר את פועלו של האדם - מתרחשת **בתוך** "יום השביעי", יום שישתיים רק עם ימות המשיח, בערב של היום השמיני, שאליו הנביא הוא מְבַשְׂרוֹ. וכידוע, במוצאי שבתות,⁹ אנחנו מקבלים בהבדלה את פני אליהו הנביא, מבשר הגאולה.¹⁰

אם כן, התכלית היא להפוך את העולם למשכן משותף לה' ולאדם. הבית המשותף הזה הוא בית המקדש, ויום חנוכת המשכן נקרא בתורה **היום השמיני**.¹¹

⁷ "תיקון עולם": השלמתו והתאמתו ל"כוונת הבורא". (ה.ע.)
⁸ בסיפור מעשה בראשית יש תבנית קבועה. כל יום מסתיים בפסוק "ויהי ערב ויהי בוקר, יום...", המציין סיומו של שלב אחד ואת המעבר לשלב הבא. אך ביום השביעי, אין פסוק כזה. מכאן שאנו עדיין ביום השביעי. (ה.ע., מפיו של מניטו).
⁹ כלומר בערב יום השמיני.
¹⁰ מפיו של מניטו.
¹¹ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי ... (ויקרא ט, א). רש"י: "שמיני למלואים הוא ראש חודש ניסן שהוקם המשכן בו ביום...".

¹ הכנענים הם בני חם: "וחם הוא אבי כנען" (בראשית, ח, יח). (ה.ע.)
² וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְצָא עַד מְקוֹם שְׂכֵם עַד אֵלוֹן מוֹרָה וַהֲכַנְעִנִי אִזְּ בְּאַרְצָא (בראשית יב, ו) רש"י: "והכנעני אז בארץ": היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם...".
³ "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאַרְצָא לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה" (בראשית טו, יג, טז).
⁴ הביטוי "הארץ המובטחת" אינו מופיע בתנ"ך ומקורו בכתבי פאולוס בברית החדשה. (ה.ע.)
⁵ בסופו של היום השישי. (ה.ע.)
⁶ אם עולם הטבע חופשי, אין האדם יכול לממש את חירותו. (ה.ע.)